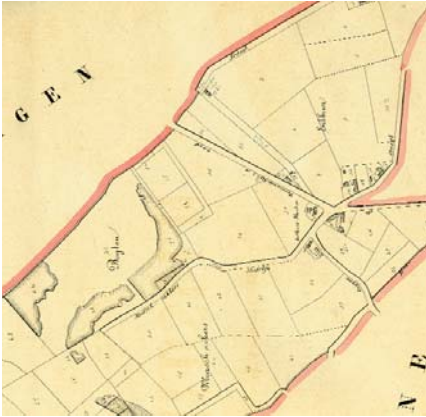

Akkerbeheer in de Damvallei

Maarten Schelstraete,
Maria De Grootte,
Frederik Hendrickx,
Dirk Bogaert,
vrijwilligers
kern Damvallei

In de middeleeuwen wisten ze al dat je zorg moet dragen voor de bodem. Om te vermijden dat de grond door intensieve landbouw zijn vruchtbaarheid verloor, werd een nauwgezet wisselschema gehanteerd: het drieslagstelsel. In de Damvallei beheert een aantal vrijwilligers twee akkers volgens die oude gewoonte en dat heeft al tot schitterende resultaten geleid. Dat bewijst dat het mogelijk is om ook intensieve akkers om te vormen tot soortenrijke leefgebieden.

Detail uit de popp-kaart van Heusden, ± 1855. Collectie Gaston Raman.

In het kader van een Lifeproject kon Natuurpunt in 2006 met de steun van Europa een aaneengesloten blok van 8 hectare schitterende natuur verwerven in de Damvallei: De Bochten. Dit gebied is een van de meest waardevolle restanten van de Damvallei en omvat oorspronkelijke turfputten, eeuwenoude venige hooilandjes en wilgenstruwelen. Maar De Bochten grenzen wel aan het intensief bewerkte landbouwgebied De Meersakkers. Om het inspoelen van meststoffen via het kwelwater tot een minimum te beperken, besliste de kern Damvallei om een aangrenzende akker van 1,3 hectare aan te kopen en de bemesting erop stop te zetten.

De Meersakkers

De Meersakkers bevinden zich op de buitenste oever van de fossiele Scheldemeander. Het hoogteverschil met de maameersen en turfputten ten westen en ten noorden van die akkers is duidelijk te zien in het landschap. Vandoor ook de naam 'Meersakkers' of ak-

kers bij de meersen. Door de hogere en dus drogere ligging was het gebied geschikt voor landbouw. Bodemkundigen zetten de Meersakkers op de kaart onder de categorie 'homogene zandgronden met een grijs-humeuze bovengrond'.

In Heusden treffen we de benaming 'Meersakkers' al in 1653 aan in de archieven: de kleine Meersakker van Charles Zeghers, de grote Meersakker van mevrouw van Vinderhaute en de Meersakker van 't Goed Ter Jacht. De pachters teelden er voornamelijk haver, rogge, tarwe, gerst, vlas, boekweit en aardappelen. Zoals het de meeste akkers in het Vlaamse landschap verging, werd die diverse teelt de laatste decennia vrijwel integraal vervangen door de intensieve monocultuur van maïs. De Meersakkers zijn tot op vandaag akkers gebleven, dankzij de inbreng van de onstuitbare werkkraft van enkele enthousiastelingen in de kern.

Drieslagstelsel en winterrogge

Het eerste jaar na de aankoop door Natuurpunt bleef de akker braak en deed een deel ervan dienst als droge werkplaats bij het vrijmaken van de drassige hooilandjes. Ondanks de jarenlange bemesting ontloken er uit de zaadbank vrij snel enkele typische plantensoorten van droge schrale zandgronden, zoals schapenzuring en hazenpootje, naast enkele uiterst bedreigde plantensoorten van zandige akkers met wintergraan zoals Duits viltkruid, dwergviltkruid, slofhak, enzovoort.

Door de opkomst van de intensieve maïsteelt behoort de teelt van wintergraan voorgoed tot het verleden. Tot halverwege vorige eeuw was dat nog een van de meest dominante gewassen in onze streken. De typische 'onkruiden' van akkers met wintergraan ondergingen hetzelfde lot, waardoor ze jammerlijk bovenaan de lijst van (bijna) uitgestorven plantensoorten van Vlaanderen prijken. Het ontluiken van die soorten op de akker illustreert de enorme

Duits viltkruid
© MAARTEN SCHELSTRAETE

Hazepootje
© MAARTEN SCHELSTRAETE

Bonte verzameling van bloeiende boekweit en bernagie, haver en zonnebloemen
© MAARTEN SCHELSTRAETE

Jongste vrijwilliger op de oldtimertractor © HUGO VINCK

potenties voor het herstel van de flora. Daarom beslisten we om de bijna integraal verdwenen landbouwpraktijk nieuw leven in te blazen. In de lente van 2009 gingen we van start met het akkerbeheer volgens het aloude drieslagstelsel. Kort samengevat begint het drieslagstelsel met een periode dat de akker braak ligt, hierop volgt de teelt van een zomergewas en daarna die van een wintergewas. Wanneer het wintergewas is geoogst, volgt een jaar van braak. Zo is de cirkel rond en kan de cyclus weer beginnen.

Het drieslagstelsel is niets anders dan de wisselteelt die we ook best toepassen in onze moestuintjes. Door de akker in drie gelijke stukken te delen, worden de teelten ruimtelijk afgewisseld. Ook de dieren hebben daar voordeel bij.

Zomergewas

Voor de teelt van het zomergewas experimenteerden we met verschillende soorten zoals

haver, gerst en enkele bijna verdwenen gewassen als boekweit, die zich uitermate goed leent voor de teelt op droge armere zandgronden. Via het Regionaal Landschap Schelde-Durme kregen we eveneens een gratis akkervogelzaadmengsel. Want door de steeds intensievere landbouw kennen ook de akkervogels moeilijke tijden. Door dat mengsel in te zaaien op de akkerranden en de planten tijdens de winter te laten staan, kunnen ze dienen als foerageer- en schuilplek voor dieren en insecten. Het akkervogelmengsel bevat zaad van verschillende plantensoorten, onder andere zonnebloem en de minder bekende huttentut. Boekweit, bernagie, zomertarwe, vlas en haver vervolledigen het lijstje.

Voor we de akker konden inzaaien, moesten we hem eerst bewerken. De vrijwilligers van de kern Damvallei deden dat in stijl, want we konden rekenen op een echte oldtimertractor om te ploegen en te eggen. Om de ongewenste kruiden minder kans te geven, legden we een vals zaaibed klaar. Na enkele weken werd de akker opnieuw geëgd, zodat we de al ontkiemde, ongewenste kruiden uit de bodem konden rukken.

Na die bewerkingen konden we de akker inzaaien. Met een volle emmer in de hand werd het zaad met veel sierlijke armbewegingen over de akker verspreid.

Wintergewas

Als wintergewas kozen we resoluut voor winterrogge, omdat die uitstekend gedijt op drogere zandgronden. Tot halverwege de jaren 1960 bestond bijna de helft van de graanteelt en 20%(!) van de totale beteelde oppervlakte in onze streken uit winterrogge, die in gemalen vorm aan de runderen werd gevoerd. Het

gewas heeft zijn naam beslist niet gestolen, want zelfs plotse vorst met een sneeuwbus vlak na het zaaien weerhield het gewas niet om te kiemen en zich productief te ontwikkelen. Je vraagt je misschien af waarom de rogge in de winter werd ingezaaid. Nu, gewoon omdat winterrogge onder koudere temperaturen kan ontkiemen en dat biedt het voordeel dat het gewas ontkiemd de winter ingaat. Zo heeft het al een voorsprong op de ongewenste kruiden die in het voorjaar opkomen. Het resultaat mag er zeker zijn, want de rogge evolueert van prachtig grijsblauw naar goudbruin later in de zomer.

Fauna en flora op de akker

De akker bevordert niet alleen de biodiversiteit, maar verhoogt ook de belevingswaarde voor de vele wandelaars in de Damvallei. Vaak vragen die bezoekers meer uitleg. De allerkleinsten vinden het dan weer geweldig om dwars door een akker te lopen, tussen winterrogge en zonnebloemen. De ietwat oudere bezoeker overvalt steevast een vlaag van nostalgie bij het aanschouwen van de metershoge halmen. Daarnaast trekt de akker ook andere zoogdieren aan en biedt hij een goede schuilplaats voor onder andere ree en vos. In het voorjaar vormt hij ook een echt eldorado voor bestuivende insecten. Libellen hangen 's morgens te drogen aan de roggestengels. De akker biedt dieren ook veel schuilmogelijkheden, zo ontdekten we hier en daar enkele vogelnesten. En als de winter toeslaat, vinden vinken en gorzen er voldoende voedsel om de winter te overbruggen.

Speciaal dank aan Regionaal Landschap Schelde-Durme om ons in het eerste jaar te ondersteunen met een zadenmengsel voor akkervogels en aan de vele vrijwilligers die de akker mee onder handen namen!

Bloeiende huttentut met hommelt die profiteert van de bloemenrijkdom © MAARTEN SCHELSTRAETE

Het kattenpad doorheen de volledige akker. Hier het deel dat ingezaaid is met winterrogge © MAARTEN SCHELSTRAETE

Winterrogge © HUGO VINCK

Drogende libel © DIRKBOGAERT